

**ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
Кафедра професійної та вищої освіти**

Інна ОТАМАСЬ

«Забезпечення академічної доброчесності в науковому та освітньому середовищі закладів освіти: досвід ЄС та України»

*Спецкурс для слухачів курсів підвищення кваліфікації
керівних та педагогічних кадрів закладів освіти*

Київ-2021

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри
професійної та вищої освіти Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(протокол № 7 від 25 травня 2021 р.)*

Рецензенти:

Романова Г. М., доктор педагогічних наук, професор.

Гордієнко В. П., кандидат педагогічних наук.

Отамась І. Г. Забезпечення академічної доброчесності в науковому та освітньому середовищі закладів освіти: досвід ЄС та України. К: ЦПО, 2021. 18 с.

ISBN

Спецкурс присвячено проблемі академічної доброчесності в науковому та освітньому середовищі закладів освіти: досвід ЄС та України. Розглядаються особливості забезпечення регулювання академічної доброчесності в ЄС та Україні. Спецкурс розроблено для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів закладів вищої освіти та професійно-технічної освіти у Центральному інституті післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

© Отамась І. Г.

© Центральний інститут післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

ЗМІСТ

ВСТУП	4
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН	5
ЗМІСТ СПЕЦКУРСУ ЗА ТЕМАМИ	5
САМОСТІЙНА РОБОТА СЛУХАЧІВ	6
ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ	7
ГЛОСАРІЙ	15
ЛІТЕРАТУРА	16

ВСТУП

Дієвим інструментом забезпечення якості вищої освіти з точки зору світових стандартів вищої школи є академічна доброчесність. На сьогодні надзвичайно актуальним є впровадження міжнародних академічних стандартів та академічної доброчесності у царині українських наукових і освітніх закладів.

У новому Законі України «Про освіту» вперше на законодавчому рівні подається тлумачення терміну: «академічна доброчесність». Отже, академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1, с. 42, п. 1].

Цінності академічної доброчесності в українських ЗО здобули певного визнання. Свідченням цього є прийняття Кодексів академічної етики, де прописуються, як складові академічної доброчесності, так і види її порушення, також розробляється план дій по впровадженню цих принципів в своєму ЗО.

Мета вивчення спецкурсу. Після проходження курсу слухач має бути готовий до запровадження, дотримання, поширення етичних принципів та визначених чинним законодавством правил в процесах навчання, викладання та провадження наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання або наукових досягнень.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є формування культури академічного письма й викладання та навчання в закладі освіти з урахуванням основних принципів академічної доброчесності, моральні та правові аспекти наукової та освітньої діяльності в контексті вимог до дотримання академічної доброчесності в Україні.

Завдання:

- сформулювати уявлення про роль і місце академічної доброчесності у науковій і освітній діяльності;

- ознайомити аспірантів із нормативно-правовою базою з проблем дотримання норм академічної доброчесності;
- сформувати уміння застосовувати отримані знання зі сфери академічної доброчесності у навчальній та виховній роботі;
- сприяти формуванню навичок коректної роботи з джерелами інформації та адекватного покликання на них у процесі наукового дослідження.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ теми	Тема	Кількість годин			
		Усього	Аудиторна робота		Самостійна робота
			Тематичні дискусії	Практичні заняття	
1	«Розбудова закладів освіти системи забезпечення академічної доброчесності»	4	2	2	
2	«Академічна доброчесність у сучасному науково-освітньому просторі ЄС та України»	2	1	1	
	Разом	6	3	3	

ЗМІСТ СПЕЦКУРСУ ЗА ТЕМАМИ

Тема 1. «Розбудова закладів освіти системи забезпечення академічної доброчесності».

Мета спецкурсу: надання практичної допомоги науково-педагогічним та педагогічним працівникам щодо розбудова університетської системи забезпечення академічної доброчесності.

Питання для обговорення

1. Які основні положення чинних нормативно-правових актів з питань академічної доброчесності?
2. Які основні поняття і фундаментальні цінності академічної доброчесності, її впливу на академічну культуру та якість освіти?
3. Як застосовувати у практиці основні положення національного законодавства з питань академічної доброчесності?

Тема 2. «Академічна доброчесність у сучасному науково-освітньому просторі ЄС та України».

Мета спецкурсу: розширення й поглиблення знань та умінь слухачів щодо дотримання академічної доброчесності у сучасному науково-освітньому просторі ЄС та України.

Питання для обговорення

1. Як провадити наукові дослідження і наукову комунікацію відповідно до принципів академічної доброчесності?
2. Як застосовувати системи перевірки на текстові збіги для виявлення плагіату в академічних роботах?
3. Як формувати культуру академічної доброчесності в освітній та науковій спільнотах?

САМОСТІЙНА РОБОТА СЛУХАЧІВ

1. Визначення академічної доброчесності.
2. Причини сучасної глобальної кризи у сфері академічної доброчесності.
3. Фабрикація й фальсифікація даних у науці: визначення, витоки, способи виявлення.
4. Поняття плагіату. Його різновиди.
5. Плагіат у науковій діяльності.
6. Історія формування принципів коректного використання чужого тексту.

7. Порушення принципів академічної доброчесності здобувачів вищої освіти: обман, списування.
8. Порушення принципів академічної доброчесності викладачами: обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.
9. Шляхи боротьби з академічною недоброчесністю в освітньому процесі.

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Тема 1.« Розбудова закладів освіти системи забезпечення академічної доброчесності».

На сучасному етапі розвитку системи освіти науково-педагогічна спільнота постала перед низкою цивілізаційних викликів, передовсім, пов'язаних із глобалізацією, діджиталізацією та світовою пандемією COVID-19, що спричинили кардинальні зміни у всіх сферах життєдіяльності соціуму. Наразі зростає кількість рейтингів і методів оцінювання конкурентоспроможності закладів вищої освіти, що змушує виші постійно дбати про їх престиж у суспільстві, невід'ємною складовою якого є дотримання суб'єктами освітнього процесу **академічної доброчесності**. На ці виклики **ЗО реагують системно, комплексно та оперативно**, адже від ефективності модернізації системи освіти в цілому, і вищої зокрема, залежить рівень соціально-економічного розвитку країни, формування й збереження суспільних цінностей, забезпечення національної безпеки держави.

Проведення наукової та освітньої діяльності **на основі принципів людиноцентризму, публічності, академічної доброчесності** значно підвищує рівень конкурентоспроможності ЗО в сфері надання освітніх послуг.

Однією з ключових складових внутрішньої системи забезпечення якості в ЗО є **СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ**, розбудова якої ефективно здійснюється згідно із законодавчими документами з урахуванням **вимог Міністерства освіти України та рекомендацій Національного агентства забезпечення якості освіти.**

Система забезпечення академічної доброчесності в ЗО має такі логічно пов'язані між собою складові:

1. Нормативну базу ЗО з академічної доброчесності, яка на системному рівні описує механізми впровадження принципів академічної доброчесності в науковий та освітній процеси, заходи з забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності, процедури попередження та боротьби з порушеннями принципів академічної доброчесності.

Наприклад, нормативні питання академічної доброчесності регламентовано у внутрішніх документах ЗО, а саме: 1) Стратегії розвитку ЗО.; 2) Положенні про академічну доброчесність у ЗО; 3) Наказ «Про затвердження порядку перевірки текстів на академічний плагіат у ЗО»; 4) Положенні про комісію з питань етики та академічної доброчесності; 5) Наказі «Про затвердження складу комісії з питань етики та академічної доброчесності у ЗО»; 6) Положенні про систему внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у ЗО»; 7) Положенні про моніторинг якості освітньої діяльності та якості вищої освіти здобувачів першого (бакалаврського), другого магістерського), третього (наукового) рівнів, слухачів підвищення кваліфікації ЗО»; 8) Етичному кодексі ЗО спільноти.

2. Відповідальних осіб у структурних підрозділах ЗО та уповноважену Комісію з питань етики та академічної доброчесності, яка забезпечує популяризацію принципів академічної доброчесності, їх упровадження в освітньо-наукову діяльність ЗО, а також виконує наглядову та контролюючу функції.

3. Інформаційну базу ЗО з академічної доброчесності, за допомогою якої здійснюється популяризація принципів академічної доброчесності та підвищення рівня обізнаності всіх учасників освітньо-наукової діяльності в ЗО у питаннях академічної доброчесності та основними складовими якої є:

- а) рубрики сайту ЗО із висвітленням актуальних питань академічної доброчесності;
- б) інформаційні та методичні матеріали, присвячені інформаційній грамотності та попередженню плагіату;

в) інформаційні матеріали щодо корпоративної культури на робочому місці та переваг чесного навчання, наприклад Етичний кодекс університетської спільноти.

г) матеріали, присвячені популяризації принципів академічної доброчесності серед осіб, що здобувають вищу освіту (інфографіка, роздаткові матеріали).

4. Інструменти впровадження принципів академічної доброчесності у освітню і наукову діяльність ЗО, які виконують просвітницьку функцію та за допомогою яких стає можливим попередження випадків порушення принципів академічної доброчесності, зокрема:

а) *інформаційно-консультативний супровід співробітників ЗО* (педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників та інших категорій співробітників) та здобувачів вищої освіти через створення відповідних ресурсів на сайті, діяльність із промоції принципів академічної доброчесності;

б) *інтернет посилання для викладачів і студентів* на масові відкриті онлайн-курси за тематикою академічної доброчесності та основ інформаційної грамотності;

в) *реалізація у освітніх програмах здобувачів вищої освіти та програмах підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників окремих актуальних питань академічної доброчесності*.

5. Інструменти контролю додержання академічної доброчесності у освітній і науковій діяльності ЗО, які передбачають:

а) проведення анкетування учасників наукового та освітнього процесів на предмет порушень академічної доброчесності;

б) обов'язкову перевірку наукових, навчально-методичних, кваліфікаційних та навчальних робіт на наявність ознак академічного плагіату відповідно до створеної нормативної бази.

Таким чином, ЗО СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ спрямована на:

1. Дотримання моральних і правових норм поведінки всіма учасниками освітнього процесу ЗО, вимог до професійної (наукової, освітньої, методичної, інноваційної, творчої) діяльності науково-педагогічних і педагогічних працівників, реалізацію їхньої місії з обміну знаннями та їх примноження в суспільстві, яке навчається, державної політики у сфері вищої і професійної (професійно-технічної) освіти.

2. Реалізацію освітньої і науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти в академічному середовищі при здійсненні наукової, освітньої, інноваційної і творчої діяльності для забезпечення високого рівня довіри до результатів освітнього процесу, наукових і творчих досягнень.

3. Інструменталізацію академічної доброчесності як позитивної, необхідної академічному середовищу цінності, переведення її в набір повсякденних професійних дій і сталих освітніх практик.

Тема 2. «Академічна доброчесність у сучасному науково-освітньому просторі ЄС та України».

Приєднання України до Болонського процесу та входження до Європейського простору вищої освіти та Європейського дослідницького простору зумовлює потребу посилення інституційної спроможності вітчизняних закладів освіти, що передбачає, зокрема, підвищення якості досліджень.

Для того, щоб Україна могла стати конкурентоспроможною та успішною країною за рівнем благополуччя свого народу й бути рівною серед країн-лідерів світової спільноти, їй конче необхідні конкурентоспроможні фахівці. Так, у Будапештсько-Віденській декларації про створення Європейського простору вищої освіти: «Ми, Міністри, ще раз засвідчуємо прихильність до академічної свободи, так само як і до автономності та відповідальності вищих навчальних закладів... Ми закликаємо всі залучені сторони сприяти створенню середовища, що надихає до роботи та навчання, сприяти навчанню, орієнтованому на студента, як способу розширення можливостей студентів усіх форм навчання,

забезпечуючи найкраще рішення для сталих та гнучких траєкторій навчання. Це також потребує співпраці викладачів та дослідників на міжнародному рівні...».

У Паризькому комюніке, яке міністри підписали 25 травня 2018 року, зроблено застереження країнам-учасникам Болонського процесу щодо неприпустимості нехтування базовими демократичними цінностями: «Академічна свобода і доброчесність, інституційна автономія, участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти та громадська відповідальність вищої освіти й за вищу освіту становлять основу ЄПВО. Спостерігаючи, як останніми роками деякі з цих фундаментальних цінностей заперечувалися в деяких з наших країн, ми рішуче беремо на себе обов’язок пропагувати й захищати їх у всьому ЄПВО через інтенсивний політичний діалог і співпрацю».

Однією з базових світоглядних цінностей в університетському середовищі є доброчесність, без дотримання якої стають недосяжними ні демократія, ні належна якість вищої освіти, ні конкурентна спроможність закладів вищої освіти, ні багато чого іншого корисного й так необхідного для успішного розвитку України.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень рис. 1.

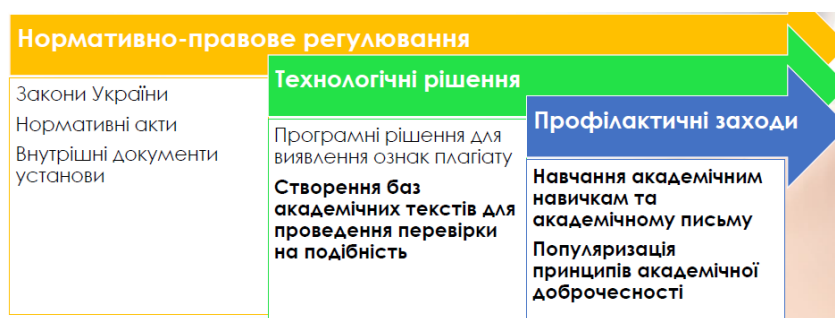

Рис. 1. Академічна доброчесність.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Наукові, науково-педагогічні, педагогічні працівники, співробітники, здобувачі вищої освіти та інші особи, що беруть участь в освітньому процесі, зобов'язуються дотримуватися правил і норм, спираючись на принципи: законності та верховенства права; свободи та людської гідності; патріотизму та служіння українському народові; професіоналізму та компетентності; чесності і порядності; справедливості та толерантності; партнерства і взаємодопомоги; поваги та взаємної довіри; відкритості і прозорості; колегіальності та демократичності; самовдосконалення і саморозвитку; персональної відповідальності та роботи на результат; формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення; формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками; формування громадянської культури; нетерпимості щодо недотримання правил і норм Кодексу академічної доброчесності.

Наведемо перелік принципів академічної доброчесності, яких мають дотримуватися викладачі, аби сприяти чесному навчанню студентів та творенню науки в університетах:

1. Утверджувати важливість академічної доброчесності.
2. Плекати любов до навчання.
3. Ставитися до студентів як до самостійної особистості.

4. Створювати атмосферу довіри у взаємодії з вихованцями.
5. Заохочувати відповідальність студентів за академічну доброчесність.
6. Формулювати чіткі очікування для студентів.
7. Розробляти справедливі та релевантні форми оцінювання.
8. Обмежувати можливості для академічної нечесності.
9. Кидати виклик академічній нечесності, коли такі випадки трапляються.
10. Допомогати визначити та підтримувати загальноуніверситетські стандарти академічної доброчесності.

Здійснюється науково-методична допомога на сторінці сайту МОН України, НАЗЯВО («Академічна доброчесність»):

I. Документи Агентства

- Кодекс академічної доброчесності Національного агентства;
- Декларація про дотримання академічної доброчесності;
- Рекомендацій ЗВО щодо розвитку систем забезпечення академічної доброчесності.

II. Звіти

Посилення академічної доброчесності у вищій освіті України.

III. Корисні матеріали та посилання:

- Проект сприяння академічній доброчесності в Україні;
- About Plagiarism.org;
- Основи академічного письма;
- Плагіат у вищій освіті;
- Про соціальну модель плагіату;
- Чому студенти списують (за їхніми словами та зі слів інших);

Нормативна база закладу вищої освіти з академічної доброчесності:

1. Кодекс академічної доброчесності.
2. Положення про дотримання академічної доброчесності у ЗО.
3. Порядок перевірки текстових документів.
4. Положення про експертні проблемні комісії ЗО.

Структурні підрозділи та уповноважені комісії ЗО із проблем академічної доброчесності:

1. Відділ аспірантури і докторантури ЗО.
2. Наукова бібліотека ЗО рис. 2, 3.
3. Експертні проблемні комісії ЗО.

ДОСТУП ДО ПОВНОТЕКСТОВИХ РЕСУРСІВ БАЗИ ДАНИХ SCIENCE DIRECT

Отже, українські вчені отримають доступ до:

- електронних книг повнотекстової бази даних **ScienceDirect** (понад **39 тис. електронних книг** колекції **All Access Books**);
- аналітичної платформи **SciVal** для шести установ, визначених раніше наказом МОН.

<https://mon.gov.ua/ua/news/ukrayinski-zvo-ta-naukovi-ustanovi-otrimayut-dostup-do-povnotekstovih-resursiv-bazi-danih-science-direct-sergij-shkarlet>

21 листопада 2020 р 14

Рис. 2.

КОМУНІКАЦІЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ

- **Взаємодіяти, спілкуватися та співпрацювати** за допомогою цифрових технологій.
- **Управління** цифровою **ідентичністю та репутацією**.

- Publons (ResearcherID) (вільно реєструється)
- **ОДИН** профіль в Scopus! (ретроспективний)
- Google Scholar (вільно реєструється)
- Researchgate.net (вільно реєструється)
- Особиста сторінка на сайті установи

ORCID (вільно реєструється)

Недопустимо: фабрикація, фальсифікація, обман

Рис. 3.

Однією з ключових тенденцій модернізації вітчизняної вищої освіти відповідно до Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про освіту», Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» є акцентування уваги на необхідності формування культури академічної доброчесності у закладах освіти.

ГЛОСАРІЙ

1. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.
2. Академічний плагіат – «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства».

Коментарі:

А. Існує багато різних визначень академічного плагіату, що зумовлені цілями регулювання та традиціями, які існують у різних галузях знань, сферах професійної діяльності і країнах. Зокрема, дещо різними можуть бути визначення у регулюваннях для студентських і наукових робіт, для журналістики і математики, британських та німецьких університетів тощо. Але спільним для всіх визначень є приписування собі результатів, отриманих іншими особами.

Б. За Терезою Фішман, академічним плагіатом є академічна поведінка, «яка характеризується такими п'ятьма кумулятивними ознаками: «коли певна особа (1) використовує слова, ідеї чи результати праці, (2) що належать іншому визначеному джерелу чи людині (3) без посилання на джерело, з якого вона була запозичена, (4) у ситуації, в якій правомірно очікується вказування авторства оригіналу (5) з метою отримати певну користь, пошану, вигоду, які не обов'язково мають бути грошового характеру».

В. У Стенфордському університеті академічним плагіатом називають «використання без надання обґрунтованого та належного цитування або визнання автором чи джерелом оригінальної роботи іншої людини незалежно від того, чи є ця робота кодом, формулою, ідеєю, мовою, дослідженням, стратегією, текстом тощо». Йельський університет розглядає академічний плагіат як «використання чужої роботи, слів або ідей без посилань». Кембриджський університет називає академічним плагіатом «подання як власної праці незалежно від наявності наміру обманювати, роботи, яка частково чи цілком запозичена з чужої праці без належного посилання».

3. Самоплагіат – «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів».

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] : [від 05.09.2017] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Електрон. данні. – Київ, 1994–2017.
2. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
3. Допитання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності: Лист Міністерства освіти і науки України від 20.05.2020р. №1/9-263 https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennya-problem-i-pomilok-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti?fbclid=IwAR00iX9I7_rUJCqKbhUNHH7GoEDPeIXINxZDqwQTrCENnLTLUg1E-XKPiY
4. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо): Лист Міністерства освіти і науки України від 15.08.2018р. №111-8681 https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/61647/
5. НМОН від 19.10.2018 №1140 «Деякі питання Національного репозитарію академічних текстів» <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5be/014/c67/5be014c67e7aa920622801.pdf>
6. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: Лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018р. №1/9-650 https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/62228/
7. Рекомендації для закладів вищої освіти що дорозробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності <https://naqa.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/>
8. Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Кодекс-академічноїдоброчесності.pdf>

9. Положення про групу сприяння академічної доброчесності. Режим доступу: <http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d82d0ce9-ad76-e811-93e1-001a4be6d04a&kind=1>
10. Методична інструкція щодо перевірки академічних текстів на наявність текстових запозичень. Режим доступу: <http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=a629d359-964f-e911-b41d-001a4be6d04a&kind=1>
11. Декларація про дотримання академічної доброчесності учасником процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти. Режим доступу: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Deklar_pro_dobr.pdf
12. Лист МОН України від 23.10.2018 № 1/9-650 «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18>
13. Бахрушин В. (2018). Академічний плагіат і самоплагіат в науці та вищій освіті: нормативна база і світовий досвід. <http://education-ua.org/ru/articles/1128-akademichnij-plagiat-i-samoplgiat-v-nautsi-ta-vishchij-osviti-normativna-baza-isvitovij-dosvid>
14. ALLEA (2017) European Code of Conduct for Research Integrity. Berlin. <https://www.allea.org/wp-content/uploads/2017/05/ALLEA-European-Code-ofConduct-for-Research-Integrity-2017.pdf>
15. Академічне письмо та бібліографія. URL: bibliosynergy.ula.org.ua/index.php/proekt1. 5. Етичний кодекс ученого України. URL: <https://www.znu.edu.ua/etychnyj-kodex-uchenogo-Ukrajiny.pdf>
16. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP). URL: <https://saiup.org.ua/>.
17. Переклад Європейської хартії дослідників та Кодексу працевлаштування наукових працівників/ URL: <http://h2020.com.ua/wp-content/uploads/2015/11/Book.pdf>

18. The European Code of Conduct for Research Integrity. URL: https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/other/hi/h2020-ethics_code-of-conduct_en.pdf
19. Етичний кодекс ученого України. URL: <https://www.znu.edu.ua/etychnyj-kodex-uchenogo-Ukrajiny.pdf>
20. Артёмов П., Пак І. Академічна нечесність як елемент академічної культури українського студентства: результати емпіричних досліджень. URL: <https://periodicals.karazin.ua/ssms/article/view/8093/7572>
21. Галата С. Академічне шахрайство. URL: https://lib.pedpresa.ua/wp-content/uploads/2015/09/30-2015_osvita_ukr-inet.pdf 5. Гапон Н. Ставлення студентів до виявів академічної нечесності: крос-культурний аналіз. URL: http://www.confcontact.com/2014-alyans-nauk/pe1_gapon.htm
22. Драч І. І. Досвід управління дослідницькою діяльністю в університетах Великої Британії: філософськоаналітичний підхід / І.І. Драч // Університет і лідерство. № 5. 2018.